

KÖNYVKÖTŐMŰVÉSZET

ÍRTA VÉGH GYULA

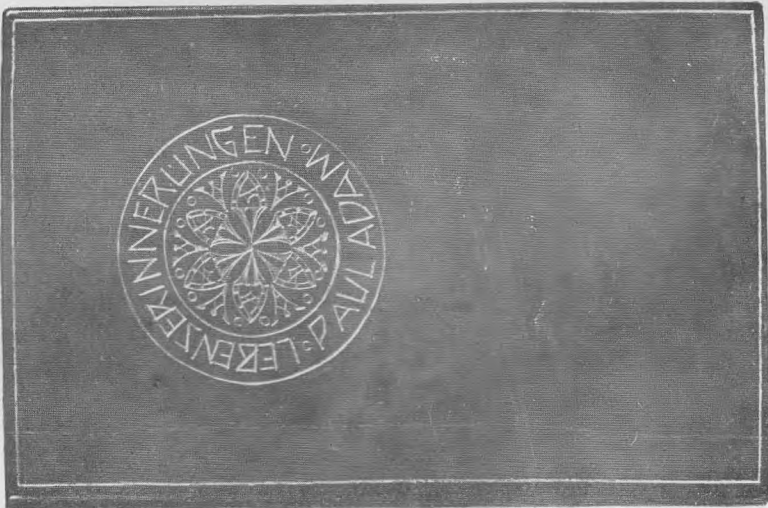
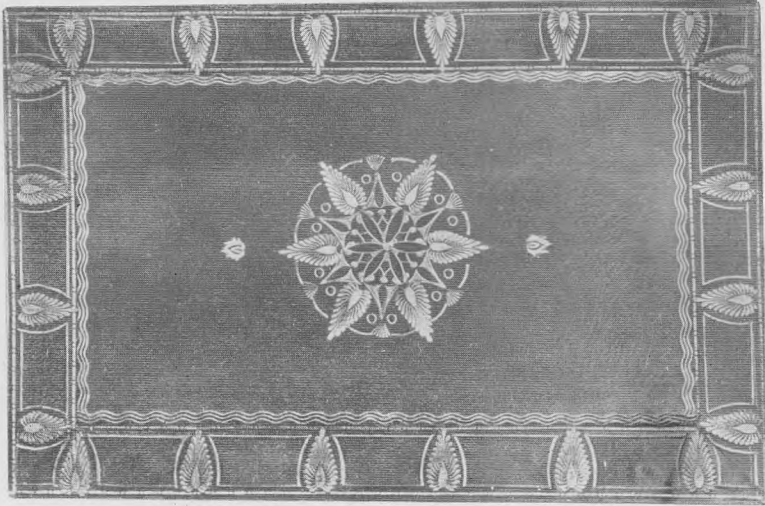
Annak a sorozatnak, mely »A könyvkötőművészet« címen indul meg Lipszében, első kötete nemrég hagyta el a sajtót.¹ Kiadói, Hans Loubier és Erhard Klette, előszavukban ismertetik vállalkozásuk kettős célját. Az egyik cél: alkalmat nyújtani a régi könyvkötészet kutatóinak tanulmányaik közzlésére és ezzel előmozdítani a könyvkötészet fejlődéstörténete terén folyó tudományos kutatást. A másik cél a különféle nemzetek modern könyvkötőművészetének ismertetése, a művészi ízlés nemesítése, nem csupán a mestermunka-számba menő kézi kötések méltatásával, hanem tekintetbe véve a manapság nélkülözhetetlen, gyárilag készült ú. n. kiadó-kötéseket is, amennyiben ezek művészi igényekkel lépnek fel. Ezen kettős céljának megfelelően az évkönyv két részre oszlik: a régi és a modern könyvkötészetrel foglalkozóra. Az elsőben tizenhét cikk tárgyalja a régi könyvkötőművészet egyes fejlődéstörténeti és technikai kérdéseit, valamint a velük foglalkozó rendszeres kutatás általános irányelveit. Különösen érdekes Endersnek, a würzburgi egyetemi könyvtár igazgatójának cikke az észak-bajorországi könyvkötészet kutatóinak módszereiről és eredményeiről, melyben a szerző a régi kötések díszítéséhez használt nyomóvasak motívumainak összegyűjtését és gondos összehasonlítását ajánlja; ettől a régi kötések eredetét és az egyes mesterek oeuvre-jét illetőleg fontos eredményeket remél. Nem kevésbé fontosnak tartja a levéltáraknak, régi számadásoknak és céh-szabályzatoknak a könyvkötészetre vonatkozó adatok szempontjából való átkutatását. Loubier professzor, a berlini állami Kunstbibliothek őre, kinek közkézen forgó könyve és értekezései nagy mértékben hozzájárultak a régi könyvkötészetre vonatkozó ismeretek terjesztéséhez, a kötések illusztrációinak repertoriumát kívánná megvalósítani. Ha ez a kezdeményezés visszhangra találna és a szerteszórt illusztrációk összeírása egységes elvek szerint és kellő szakértelemmel történnék, rendkívül értékes anyag volna összegyűjthető, mely az összehasonlítást nagy mértékben megkönnyítené. (L. 1. mellékletet.)

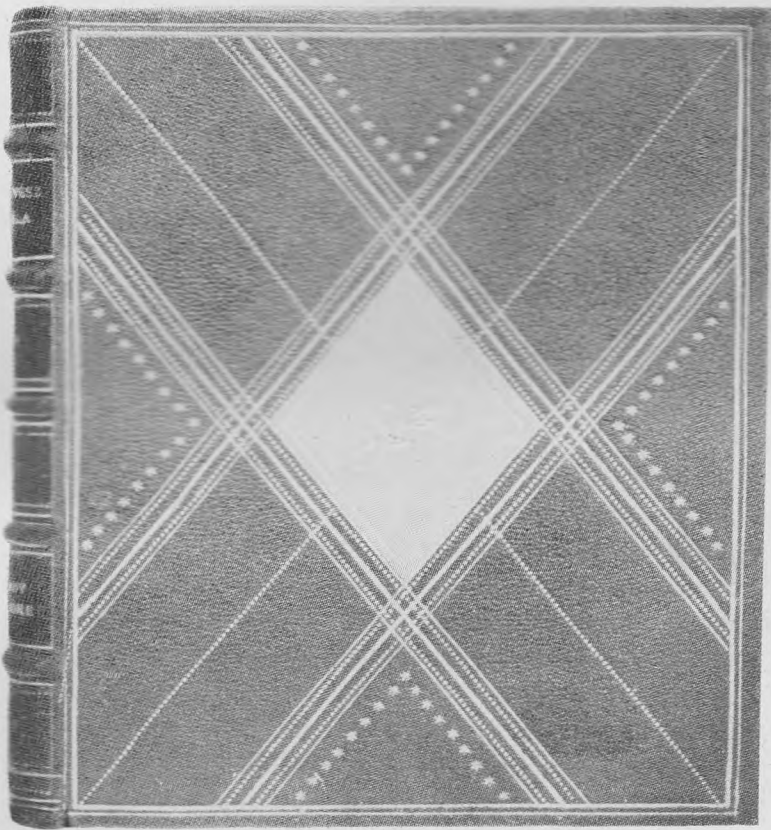
A régi kötések egységes lajstromozása érdekében szólal fel az évkönyv hasábjain Johannes Hoffmann, a lipcei városi könyvtár és levéltár igazgatója, kinek indítványára a német könyvtárnokok múlt évben megtartott kongresszusa bizottságot küldött ki a nagyfontos.

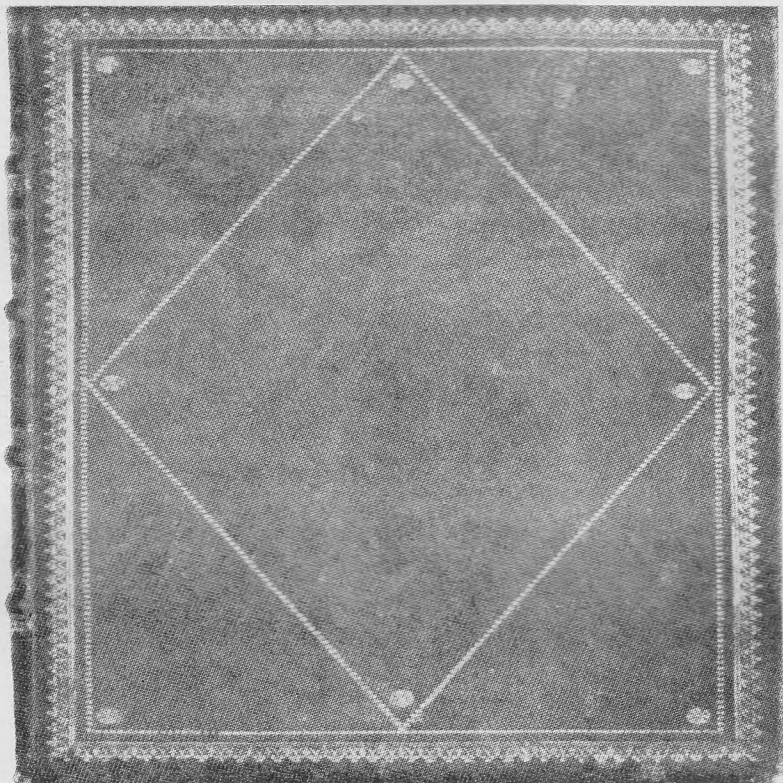
¹ *Jahrbuch der Einbandkunst*. Erster Jahrg. 1927. Verl. d. Einbandkunst.

KÖTÉS AZ AMORBACHI BENCÉSKOLOSTORTÓL,
XV. SZ. WÜRZBURG, EGYETEMI KÖNYVTÁR

ságú ügy előkészítésére. A bizottság az egységes rendszer szerinti kutatáshoz való csatlakozásra szólította fel a német és osztrák könyvtárakat s a régi anyaggal rendelkező 140 könyvtár közül máris 125 jelentette be készségét. Ezzel kapcsolatosan meg kell itt említenem, hogy a régi könyvkötéseknek magyar könyvtárainkban rejtőző anyaga is még mindig várja a rendszeres feldolgozást. Az 1882. évi országos könyvkiállítás megmutatta, hogy milyen kincsek birtokában vannak nagyobb könyvgyűjteményeink. Azóta növekedett is az érdeklődés hazánkban a régi könyvek iránt és több mint valószínű, hogy a Ráth György által megindított és egyes különleges kérdésekre — pl. a Corvin-kódexekre — vonatkozólag máris szakszerű alapossggal folytatott kutatásoknak az egész szakmára kiterjedő rendszeres keresztülvitele sok új adattal gazdagítaná a régi könyvkötészet tudományát. Az irodalom mai állása mellett már nem is volna nehéz itt megtalálni a kapcsolatokat a külföld és Magyarország könyvkötészetének stílusfejlődése között, sőt kétségtelen, hogy a kutatás, a mellett, hogy új fényt vetne műiparunk multjára, még az olasz, német és francia mesterek munkáinak számát is növelné egy-egy eddig ismeretlen darabbal.

*

Az évkönyv második részében a modern könyvkötészet és ezzel párhuzamosan az egész modern iparművészet stílusfejlődésének a legkülönfélébb szempontok szerint beállított s éppen ezért rendkívül tanulságos méltatását találjuk. Európának csaknem valamennyi nemzete szóhoz jutott itt. Gyakorlati képzettségű könyvkötőmesterek s az elmélet terén mérvadó szakemberek ismertetik korunk modern könyvkötőművészetét, válogatott példák bemutatásával illusztrálva értekezéseiket. Első helyen természetesen a német könyvkötészettel foglalkoznak az írók, e mellett azonban helyet talált az évkönyv első kötetében az osztrák, a svájci, a francia, magyar, dán és norvég modern könyvkötészet méltatása is, míg az angol, amerikai, olasz, holland, lengyel könyvkötészetnek és egyes kiválóbb mesterek műveinek behatóbb ismertetése a jövőben megjelenendő évfolyamok számára van fenntartva. A modern magyar könyvkötészetről e sorok írója értekezik s hazai könyvkötőművésznőink egyikének, Kner Erzsébetnek, a kézi- és gépkötésről írt kitünő tanulmányát is közli német fordításban az évkönyv. A cikkeket sikerült illusztrációk kísérik. (L. 3. és 4. melléklet.)

Az Európa különféle országaiból összegyűlt anyag és a cikkírók felfogásának sokfélesége ellenére mégis bizonyos egységes irány alakul ki képből és írásban. Az írók és a könyvkötőmesterek ugyanis csak-

nem kivétel nélkül ugyanazon elvet vallják : kerülni a túlságos dekorációt és a mérséklettel alkalmazott díszítésben is kerülni azt az önkényt, melyet a szerencsétlen Jugend-stílus honosított volt meg a könyvkötészetben, a könyvet értelmetlenül »díszítvén« mindenféle aszimmetrikus sallanggal, a háton keresztül mindkét táblára átterjedő tájképpel. Még ma is akadunk ilyfajta eltévedésekre, általán azonban a könyvkötészet korunkban visszatérve a régi jó hagyományokra, mindinkább hangsúlyozza a könyvtestnek téglányalakú *architektonikus* formáját. Jó anyag és tökéletes technika mellett ma ismét a vonalas vagy csipkekeret érvényesül ; a tükröt ízléses és ötletes, de mindenkor diszkrét motívumok élénkítik. A hát is hálados alkalmat nyújt az architektonikus, könyvszerű kiképzésre, különösen pedig a címfelirat betűire fordítanak nagy gondot, ügyelve arra, hogy a betűk a kötés stílusával összhangban állók s e mellett jól olvashatók legyenek. Ezeken a szűknek látszó, de valójában az egyéni invenciónak tág teret engedő határon belül ízléses és változatos kötések készíthetők a nélkül, hogy a régiek szolgálai utánzásának megbocsáthatatlan hibájába esnék a modern művészet. Érdekesen illusztrálja ezt az Paul Ádám könyvkötőmester emlékirataihoz Németország legjobb könyvkötőmesterei által készített kötések sorozata, melyet Loubier mutat be 24 képen. (L. 2. melléklet.) A Pfaff-féle bizarr, kubistákra emlékeztető kötések egynémelyikétől eltekintve a többi mind nyugodt, előkelő hatásra törekszik. Szinte hihetetlen, milyen művészi hatásokat lehet elérni a legegyszerűbb eszközökkel, például a különböző szög alatt beállított s a fényt sokféleképpen visszatükröző párhuzamos aranyvonalakkal. A mellett, hogy modern és leleményben gazdag, a német könyvkötészet szerencsésen folytatja a kialakult egészséges hagyományokat, levonja belőlük a változott viszonyokra — pl. az elkerülhetlenné vált tömegtermelésre — is alkalmazható tanulságokat és tovább építi ezeken a szilárd alapokon a maradandó modern stílus épületét.

Nem mondhatjuk ugyanezt a francia kötésekről, legalább azokról nem, melyeket a strassburgi Ernest Valenta a modern francia könyvkötőművészet illusztrálására az évkönyvben bemutat. Igaz, hogy éppen a francia könyvkötészetet, mint a francia művészetet általában, olyan erős, a nemzeti jellemvonásoknak ma is megfelelő hagyományok kötik, hogy a régiből való kibontakozás és új stílus megteremtése itt kétszeresen nehéznek látszik. Fenntartották a francia könyvkötők a régi jó hagyományokat annyiban, hogy technikailag ma is a legszigorúbb mértékkel mérnek : a pontos, precíz munkát, a kézzel varrott, bordás hátú könyvet, a jó fedőanyagot (többnyire kecskebőrt) és kifogástalan

aranyozást ma is, mint századok óta, a jó kötés legfőbb kellékeinek tekintik. A nemrég elhúnyt mesterek, Léon Gruel és Marius Michel munkái e téren mintaszerűek. Ellenben a kötés díszítésénél a modernség inkább csak önkényben és szertelenségben nyilvánul: vagy a rég lezajlott »secessio« kacskaringós nyomdokaiban halad, vagy a legújabb divat szerint kubisztikus, vagyis éppen azért nem nevezhető stílusnak, mert csak mulandó divat. Érdekes különben, hogy a francia bibliofilek körében ma egyáltalán nem népszerű a könyvek bekötése. »Relier un livre c'est le deshonerer« — mondják a kényes ízlésű könyvgyűjtők és könyveiket különös szeretettel bekötetlenül, tékába helyezve őrzik meg.

A művészetnek röghöz kötöttségét, a stílusnak a talajban való gyökerezettségét semmi sem bizonyíthatja inkább, mint a könyvművészet terén kifejlődő s át nem ültethető nemzeti sajátságok. Hiába igyekszik a francia átvenni a germán nemzeteknél tapasztalt új irányokat, hiába erőlködnek a németek, az angolok, hogy franciás modorban ruházzák fel könyveiket: legjobb esetben is csak többé-kevésbé sikerült utánpótlásokat hozhatnak létre, de stílusukat meg nem változtathatják. Előbb-utóbb mégis csak kiütöközik nemzeti stílusuk és győz a saját egyéni ízlésük. Sikertelen akklimatizáló kísérlet történt többek között Amerikában is, hol a legelőkelőbb bibliofilekből alakult Grolier-klub a legkiválóbb francia könyvkötők közül szerződtetett néhányat New-Yorkba, hogy az ottani könyvkötészetet fölfrissítse. Ellenére az igen magas honoráriumoknak, a francia könyvkötők egytől-egyig visszatértek Parisba, a nélkül, hogy fáradozásukat legkisebb siker koronázta volna.

A szakemberek és műkedvelők számára egyaránt rendkívül érdekes évkönyvet a könyvkötőmesterek Lipszéban székelő szövetségének (Der Bund Meister der Einbandkunst) szervezetét, működését, főleg pedig világszerte rendezett kiállításait ismertető cikk zárja be, melyet számos illusztráció kísér.

